

Grafik, ilustrátor, výtvarník, scénograf, spisovatel, režisér, příležitostný herec. A společně s bratrem, dvojčetem Petrem, který je mladší o pět minut a s nímž už jako dítě hrál v nesmrtelných komediích o rodině Homolkových, také „spolupřincipál“ divadla. **MATĚJ FORMAN (53)**, syn věhlasného režiséra, je skvělý vypravěč. Líčí, jak ho uchvátilo Národní divadlo, když v něm dostali s bratrem první příležitost. Vzpomíná na hezké okamžiky s tátou a taky na moment, kdy poprvé spatřil plavidlo, na němž našlo domovskou scénu Divadlo bratří Formanů.

Hodit udičku a držet pevně prut

Ted' je jejich divadelní loď Tajemství zazimovaná v kotvišti na pražské Náplavce a Matěj Forman s bratrem Petrem nabízejí trochu jiné divadlo. A tak trochu navíc představují (se skupinou tvůrců, z nichž se za léta spolupráce stali i kamarádi) kousek svého divadelního světa na výstavě Zámecské imaginárium v areálu zámku v Roztokách u Prahy (otevřena do 11. února 2018). Výstavní sály se tam proměnily v obrovskou výtvarnou hernu, kde divadlo návštěvník uvidí úplně jinak než z hlediště.

■ Co vás tady na výstavě nejvíc baví?

To, jakým způsobem to vzniká. To, že výstava nikdy není stejná. To, že ze zaprášených skladů se vynořují nádherné věci, které dříve na divadle byly živé a krásné, a teď, když už je nepotřebujeme, by se jinak válely ve skladu a pohled na ně by byl smutný. Funguje to asi tak, že když ty věci instalujeme, nebo když výstavu připravuji, snažím se mít před očima všechny vystavující osobnosti a k tomu si představuji, kudy lidé výstavou půjdou. Každý vystavující totiž své místo naplní neopakovatelným „kumštem“ a vlastní poetikou a tak ze setkání různých výtvarných světů, zákoutí a atmosfér vzniká jakási dramaturgie výstavy, která má nejspíš vliv na zážitek návštěvníků. Do našeho divadelního světa, reprezentovaného v instalaci loutkami, kousky dekorace, malovanými a zručně vytvořenými divadelními detaily, fotografiemi a někdy i živými záznamy z představení, vstupují další před-

měty, hračky, loutky, vynálezy. A tak se výtvarnost divadla snoubí s těmi pohyblivými hračkami a rozličnými hejblátky a všechno ožívá. Z „pouhých“ diváků se pak při návštěvě výstavy stávají koumáci, kteří zjišťují, jak ta divadelní kouzla fungují. Samotná instalace nám trvá většinou tak týden.

■ Divadlo jste hráli na Champs Ellyseés, ve francouzských vesničkách, vystavovali jste v zahradním domku na zámku Kratochvíle nebo v Náměšti nad Oslavou. Co rozhoduje o výběru z tak rozličného místopisu?

Prvotní je pozvání. Vždy je to díky někomu, kdo má zájem. Podobnou výstavu jsme poprvé ukázali veřejnosti před několika lety v Plzni, pak následovala další místa – Paříž, Trutnov, dánský Silkeborg, Kostelec nad Orlicí a Litomyšl. O instalaci na každém z těchto míst rozhodl opravdový zájem konkrétní osoby. Třeba v Plzni to byl teh-

„Z pouhých diváků se na výstavě stávají koumáci.“

dejší ředitel festivalu Skupova Plzeň, v Paříži velký zájem Českého centra a nabídka využít celý dům v Rue Bonaparte. A podobně vždy na každém dalším místě se objevil někdo, kdo nahodil udičku a pevně držel prut.

■ Takhle vás nějak zlákali i do lodi, kde máte divadelní scénu?

Loď Tajemství, to je naše velké životní dobrodružství, které pluje už sedmáct let. Tenkrát některým lidem záleželo na tom, aby

během roku 2000, kdy Praha získala statut Evropské město kultury, se část programu odehrávala i na Vltavě – řece, která je vlastně základem vzniku města. Lákali nás tehdy, ať se jedeme na něco podívat. Dorazili jsme do přístavu u Mělníka, kde se doslova válely staré železné čluny. Napůl potopené, zasypané sněhem, strašně smutné, a jejich obří velikost byla až strašidelná. A najednou uprostřed té 70metrové vany stojí človíček. Trpaslíček s rozpaženými rukama křičel: „Mysleli jsme, že byste udělali něco tady do toho člunu. Dali bychom ho dohromady, popluje.“ Brácha se probral první. Vytáhl *Nachové plachty*, knížku, kterou mu vtiskla před odjezdem do ruky jeho žena Klára. Kdo ji přečetl, nese si ji životem jako jednu z nejkrásnějších. Alexander Grin, to je poezie sama.

■ A to vás dostalo?

Vzal nás ten silný příběh, který nás inspiroval ke stejnojmennému představení a hodil se do lodi. Ta je totiž sama o sobě taky silná. Pereme se s ní od prvního dne sezony až do posledního dne zazimování. Pořád se něco rozbíjí, opravuje se, ale úsilí stojí za to.

■ Je z vás kapitán. Snil jste už v dětství o lodi?

Jako asi každý kluk jsem si představoval, že jednou budu plout po moři. A přestože Grinův příběh je o mořích a dálkách, my jsme s každým představením *Nachové plachty* pluli po řece. Hráli jsme si na to moře, ale když se okolní svět po vyplutí lodi Tajemství dal do pohybu, stala se i ta plavba mezi vltavskými břehy dobrodružným zážitkem. Nad scénou i nad hlavami diváků se ote-

▲ Bratři Formanové se svou maminkou Věrou Křesadlovou. Výtvarnice, herečka a zpěvačka byla druhou manželkou (1964–1999) jejich otce Miloše Formana, který byl předtím ženatý s Janou Brejchovou (1958–1962) a v roce 1999 si pak vzal Martinu Zbořilovou... S Milošem Formanem se Věra Křesadlová seznámila na jednom ze svých vystoupení, kdy na počátku 60. let zpívala s bigbitovou skupinou Crystal.

víralo noční nebe a kolem lodi tančily vrcholky stromů, nejvyšší patra domů a jejich střechy.

■ Dá se divadlo udělat všude?

Pozoruji na bratrově, že tímto přesvědčením trochu omlouvá naši kreativitu; z lodi jdeme do lesa, z velkého divadla do malého,

z loutkového rovnou do Národního, a Petr pořád připomíná, že jde o komunikaci s tím prostorem. Já si spíš myslím, že to říkáme, protože to zní učeně a chytře.

■ Jak jste se dostali do Národního divadla?

Vlastně díky *Barokní opeře*, malému představení, hezky živě udělanému, projeli jsme

s ním kus světa. Hráli jsme ho tak dlouho, že jsme asi překonali všechny rekordy. A nejspíš to někde viděl tehdejší šéf Národního divadla Daniel Dvořák, líbila se mu asi ta naše loutkovo-barokní hravost. Zavolal nám a nabídl spolupráci.

■ A vy jste přišli s minimalistickými operami.

S tím přišel pan Daniel Dvořák a my jako zcela neznalí světa opery jsme s titulem *Kráska a zvíře* vstoupili do toho ohrom-

„Byli jsme šťastní, že si můžeme v Národním zařadit.“

ného prostoru. Šťastní, že si tam můžeme „zařadit“. Časem jsem ocenil, jak geniálně je ten prostor vymyšlený. Hlediště má kapacitu tisíc míst, ale návštěvníci jsou přitom blízko a každé špitnutí je slyšet skoro všude. Když pak jdete například do Kongresového centra, vzdalujete se od jeviště každou řa-

Divadelní loď Tajemství skrývá opravdu tajemství. Většina diváků si totiž neumí divadlo v upravené nákladní lodi představit. Vůbec prvním představením ploucího divadla bratří Formanů byla hra *Nachové plachty* (snímek vpravo).

dou, zatímco tady prostor objímá lidi a snaží se je přitisknout k té scéně a z té scény to je cítit. Umím si představit, že herec stojící na forbině zažívá pocit blízkosti s tisícovkou lidí. V přízemí je vidět takřka z očí do očí od první do poslední řady a to je pro diváky také důležité, vědět, kam se herec dívá.

■ **Také jste stál na jevišti, tak jste si takový pohled taky vychutnal, ne?**

Jenom na konci představení, když jsem se šel po premiéře uklonit. Ale určitou úctu k naší Zlaté kapličce si nesete zcela automaticky, sotva vstoupíte. Je to, pravda, trochu jiný, než když děláte divadlo na louce. Divadelní personál, který v Národním dělá tvrdou, ale často rutinní práci, si myslí, že lidé zvenku vážnost Zlaté kapličky neumějí docenit. V Národním se nepíská. Nenosí se tam ani klobouk, ani čepice, smeká se. Náš technik Pepík byl zvyklý na takovou háčkovanou čepičku. Je velký tvrdohlavec a projel s ní kus světa. V Národním přistoupil na kompromis a nechal si uštrýkovat speciální, řídouchou, která nebyla skoro vidět. Pracovat v Národním je velký zážitek a ta zdravá úcta, která nesvazuje, ale spíš i trochu povznáší, se dostává jaksi přirozeně.

■ **Ale v té chvíli jste ještě netušil, že vás čeká spolupráce, která dojmy ještě umocní, je to tak?**

Myslíte spolupráci s tátou? To přišlo po tom, co táta viděl *Krásku a zvíře* – byl tu v Čechách jen na chvíli, ale stihl jedno z posledních představení. Druhý den jsme šli s bráchou a s tátou na kafe. A při tom povídání o představení jsme s bráchou asi prožívali jeden z nejkrásnějších okamžiků, jaký mohou synové s otcem zažít. Zazvonil te-

lefon a volal Daniel Dvořák, jestli prý ještě tátou uvidíme, že by s ním potřeboval mluvit. Dali jsme mu ho k telefonu a Dvořák mu nabídl *Dobře placenou procházku*. Táta umí krásně odmítat, ale umí si i krásně říct o čas, aby se rozmyslel. Takže jeho odpověď nezněla hned NE, ale rovnou řekl, že kdyby do toho šel, počítá, že my mu s tím pomůžeme. Sotva položil telefon, tak volal pan profesor František Dvořák, tatínek Daniela Dvořáka. Říkalo se: „František Dvořák – české kultury hořák“. Táta učil na FAMU. Byl to neuvěřitelný člověk, opravdu osobnost, táta ho miloval už od studentských let a zůstalo mu to doted.

„**Táta umí krásně odmítat. A taky si krásně říct o čas.**“

■ **A co mu pan profesor řekl?**

„Miloši, ty musíš něco pro tu českou kulturu udělat, ty to musíš vzít!“ Táta položil telefon se slovy: „No, když mi to říká profesor, tak asi nemohu odmítnout.“ Zanedlouho na to jsme s bráchou vyrazili za tátou do Španělska, kde právě dotočil a měl týden čas. „Budeme na tom pracovat, a když se nám povede najít princip, řekneme jo, když ne, tak se omluvím,“ řekl. A tak jsme společně strávili prvních deset dní intenzivní práce.

■ **Jak jste se vzájemně respektovali?**

Táta určil pravidlo: „Každý řekne, co ho napadne, jakoukoliv blbost, i kdyby to byla úplná kravina. Pokud se to nebude nám

všem třem líbit, nebereme.“ A tak létaly ty blbiny i nápady a někdy pak i ty dobré nápady. *Dobře placenou procházku* jsme si pouštěli z filmovém záznamu a písničky z představení *Sekta*, které tam chtěl táta použít, jsme si pouštěli z nahrávky od pana Suchého. Šli jsme příběhem po jednotlivých situacích a do nich vsazovali ty písničky ze *Sekty*. Já si od začátku kreslil do skicáře obrázkový scénář pro další práci na scénografii a brácha všechno zapisoval do notesu. Táta si nepsal nic, ale pečlivě kontroloval, co my zapisujeme. A pak zavolał panu Dvořákovi: „Tak vám tady s hochy sděluji, že to máme.“

■ **Byla to vaše jediná spolupráce s tatínkem?**

Jediná, intenzivní a krásná. Táta se umí velice silně soustředit. Dotahoval jednotlivé situace a nepovolil, dokud to nebylo podle jeho představ. Brácha mu hlídal návaznosti, taky mu drbal záda a zaskočil za něj, když trošičku zaklimbal. Já jsem obstarával přípravu a výrobu dekorace. Pracovali jsme na tom v týmu s Andreou Sodomkovou a kostýmy dělal Honza Pištěk. Trochu komplikovanější to pak bylo při samotné realizaci na jevišti a ještě víc na zkušebně.

■ **Proč?**

Když se točí film a na stolku chybí třeba vázička, do minuty tam stojí. V divadle se ale zkouší v improvizovaném prostoru, dekorace se staví v „náznaku“, místo okna tam bude jen rám, místo točny bude na zkušebně jen její obrys vylepený pro orientaci páskou na podlaze. Táta chtěl ale často vědět, jak budou ty věci fungovat. A hlavně to chtěl pořad všechno už i při zkoušení vidět. Pak pochopil, že ne všechno může půl

Bratři Formanové začali točit filmy už jako několikaměsíční mimina a v pěti letech se objevili v *Ecce homo Homolka* (1969), prvním snímku o legendární rodině Homolkových. Následovaly *Hogo fogo Homolka* (1970) a *Homolka a Tobolka* (1972). Na snímku se svými filmovými prarodiči Josefem Šebánkem a Marií Motlovou.

roku před premiérou mít a pomalu, týden od týdne se s tím smířoval.

■ **Jaké bylo setkání s Jiřím Suchým?**

Roztomilé je, že s tátou si dodnes vykají, pane Formane sem, pane Suchý tam. Jiří Suchý nám předvedl, že je opravdu mistr slova a básnického řemesla. Měli jsme dlouho problém, jak celé dílo uzavřít. Film končí tak, že za tím pošťákem, který za sebou zavře dveře, advokát hodí láhev mléka. Ta se roztříští o přibouchnuté dveře a pošťák mizí na kole v dlouhém záběru v dálí. Ve Španělsku jsme si řekli, že závěr domyslíme později. Pár dnů před závěrečným týdnem zkoušek přišel táta s tím, že by bylo pěkný, aby na konci zazněla v jedné z písní ze *Sekty* jakási óda na divadlo. Požádal pana Suchého, aby jednu sloku v tomto smyslu dopsal a on hned druhý den přinesl nádherné čtyřverší, kde naplno zazní, že divadlo je krása. Pro mě byl zážitek pozorovat tátou, pana Suchého a Libora Peška. Při děkovačce se tito tři slavní pánové svěřili, že jsou amatéři. Suchý stál na jevišti Národního divadla poprvé, Pešek dirigoval

všechno možné, ale operu nikdy, a táta sdělil, že divadlo dělal kdysi za studií, od té doby se k němu nedostal, takže je taky amatér.

■ **Jak často se dostanete za tatínkem?**

Snažíme se, abychom ho navštívili tak dvakrát třikrát do roka. Dřív jsme se víc potkávali v Evropě nebo tady v Čechách.

■ **A co společně podnikáte?**

Táta hodně a dlouho sportoval. Jezdili jsme na kole a večer v hotýlku jsme si pak dali tak tři hodinky mariáš, a při tom si povídali. Padala jména přátel a táta hned: „A jak se má, zavoláme mu!“ Takže někdy budíme lidi uprostřed noci. Mariášek je velká radost, ale s tátou stačí sdílet čas a prostor, on je totiž úžasný společník. Má kolem sebe takovou míru svobody, že člověk vedle něj může pobýt a nemá pocit, že něco musí.

„**Jiří Suchý? S tátou si dodnes vykají.**“

■ **Když jste byli malí, byl přísný tatínek?**

Tenhle výraz bych nepoužil. K tátovi se vůbec nehodí.

■ **O dvojčatech se říká, že jsou spolu emočně spjatá. Vy spolu navíc pracujete. Dokáže vás Petr ještě něčím překvapit?**

Určitě. Třeba svým posledním projektem *Deadtown* mě překvapil. Obvykle je to tak, že začínáme někde u stolu, ale už s námi sedí lidé, kteří s námi pak dělají dál. Se mnou scénografii, s bráchou choreografii. Nebo muzikanti. A tento tým vykresá nějakou koncepci a pak si už jde každý dál svou vlastní cestou, po svých liniích.

■ **Je bratr první člověk, kterému prozradíte svůj nápad?**

Pokud jde o společnou práci, formuloval bych to takhle: jde o to, aby bratr o tom nápadu věděl a toužil po něm stejně jako já. Pak si s tím jako režisér už musí nějak poradit. Ale taky mi může říct „tohle nechci“. To už je údel scénografa.

■ **Sledovala jsem vás tady na výstavě, byl jste tu od rána do večera, jste i zručný řemeslník. Odpovídáte vůbec?**

No, spíš se podívejte na druhý kolem. Jsou tady lidé, kteří jsou v daleko složitější situaci, máme malých dětí, anebo tací, kdo se kromě své práce ještě zapojují do náročné logistiky péče o vnuky. Necítím se přetížený a taky si myslím, že mě nesvazuje velká odpovědnost, abych byl někde v práci na minutu přesně. Zodpovídám za výstavu, aby se dodělala, aby byla hezká, aby fungovala. Když v sezoně vypluje loď Tajemství, mám funkci kapitána (nebo alespoň prvního lodního důstojníka), koordinátora veškerého dění. Ale nejdůležitějším rysem osoby kapi-

Úžasná překvapení odhaluje pohled do hybohledu, inspectáku nebo kuklostroje Pavla Macka, truhláře a konstruktéra dřevěných mechanismů. Zámecké imaginárium v Roztokách u Prahy přitahuje kluky malé i již dospělé.

Domino malíře Tomáše Paula nabízí i vtipný návod k použití.

Věřte nebo ne, ale mezi 365 ovečkami Terezy Komárkové, výtvarnice a loutkoherečky, nenajdete dvě stejné.

Proslulý režisér Miloš Forman a jeho synové Petr a Matěj (vlevo). Pro Národní divadlo společně připravili hru *Dobře placená procházka*.

MATĚJ FORMAN (53)

Narodil se spolu s bratrem, dvojčetem Petrem, herečce Věře Křesadlové a režisérovi Miloši Formanovi. Ve filmu *Zločin v dívčí škole* hráli už jako mimina. Do paměti diváků se zapsali rolí dvojčat v komediálním triptychu o rodině Homolkových.

Na Vysoké škole umělecko-průmyslové v Praze vystudoval animovaný film v ateliéru televizní a filmové grafika.

V letech 1989–1990 studoval grafiku a kresbu na Columbia University v New Yorku, kde se zaměřil na hlubotiskovou techniku a kreslení. Věnuje se řadě výtvarných oborů, je scénograf, grafik, ilustrátor, režisér, příležitostný herec, pořádá výtvarné workshopy.

Společně s bratrem Petrem (vystudovaným loutkohercem) a Milanem Formanem, s nímž nejsou v příbuzenském poměru, začali v roce 1984 vystupovat jako divadelní spolek Forman a Herodes... Divadlo bratří Formanů založili v roce 1991, domovskou scénu získali na lodi Tajemství v Praze v roce 2000.

Významným počinem divadelního uskupení je realizace oper na scéně Národního divadla v Praze. Za *Krásku a zvíře*, *Dobře placenou procházku* a *Čarokraj* získal Matěj Forman s týmem spolupracovníků Cenu Alfréda Radoka za scénografii.

Další Cenu Alfréda Radoka si odnesl bratr Petr za režii představení *Obludárium*, které cestovalo po Česku a po Evropě mezi lety 2008–2017 jako další kočovný projekt Divada bratří Formanů. Ohromný úspěch měla inscenace *Dobře placená procházka*, kterou pro Národní divadlo nastudovali se svým otcem Milošem Formanem. Inscenace *Perníková chaloupka* debutoval v Národním divadle jako režisér.

tána je, zda je schopen lidi nadchnout. Říká se, že kapitán opouští loď jako poslední. V tom je největší a nehlubší pravda o tom, kdo je kapitán.

■ **Když sám potřebujete tvořit, soustředit se na práci, jak hledáte čas v té spoustě manažerských povinností?**

Ty některé manažerské práce dělám částečně z nedostatku schopnosti si to zařídit jinak a asi i protože mám pocit, že to za mě nikdo neudělá. Ale zase šlo třeba skloubit cestování s prací na ilustracích. S *Boudou* a *Nachovými plachtami* jsem vozil grafickou dílnu ve velké plechové bedně a dělal jsem po cestách i docela komplikované grafiky. Zpravidla jsem se na ty tři čtyři týdny, co jsme hráli na jednom místě, vetřel do stavební buňky – primárně byla určena naší produkční, Francouzce, která potřebovala telefon, internet a minimum prostoru. Zbytek buňky pak patřil mě a tak jsem si tam rozdělal barvičky a tiskárnu a za chvíli už jsem měl stěny polepené skicami a obrázky. V takových buňkách jsem vytvořil i dvě knížky. Na velkou soustředěnou práci si ale musím nechat dlouhý čas.

■ **Proč jste si k cestám do zahraničí vybrali na začátku právě Francii?**

Učil jsem se francouzštinu na Francouzském institutu v Praze. Když tam ještě před „revolucí“ otevírali kurzy, stála se fronta přes noc. Na koho se dostalo, měl štěstí. Jakmile člověk překročil práh té budovy ve Štěpánské ulici, měl dojem, že je ve svobodném koutu světa. Lektori byli mladí, svobodní lidé. Ve francouzštině jsem pokračoval dál na UMPRUM, kde jsem měl skvělou učitelku Sašu. Nakonec se ocitla v Paříži a na našich cestách jsme se potkávali. Vztah ke Francii se utužil, když nás Emanuel de Venicourt, svého času ředitel

Národního divadla v Bretani, s Alenou Slunéčkovou, svojí ženou, přizval ke spolupráci s cirkusem Voliere Dromesko, pořídili jsme si karavany a začali jako kočovníci cestovat.

■ **Lidé vám určitě připomínají triptych komedii *Homolka a Tobolka* z počátku 70. let. V jedné scéně si s bratrem hraje na koníky a sedíte na zádech Marii Motlové a Josefu Šebánkovi. Který jste vy?**

Netuším. Ve většině situací se vzájemně nepoznáváme. Když má brácha v tom filmu nějaký výraz, který u něj vídám dodnes, vím, že je to on. Pokud se tváří neutrálně, nevím, který jsme který. Naše máma říká, že nás pozná, ale už se často taky spletla.

„Ve stavební buňce jsem vytvořil i dvě knížky.“

■ **A jak vás při natáčení rozeznávali?**

Zavolali Máto nebo Pétó a vždycky někdo přiběhl.

■ **Jak se má maminka? Pořád dělá své slavné lampy?**

Jsou to stovky lamp, které vytvořila vlastníma rukama, a pořád ji to moc baví, i když řezání skla a vůbec celá ta práce je hodně náročná. Naše máma je taky poměrně velký generál a hodně věcí sděluje dost zpříma. Kupodivu ale jedna naše pražská sousedka, která hodně kouká na seriály v televizi a mámu osobně nezná, si ji oblíbila v jednom televizním seriálu právě za to, že je tam taková přímočará a spontánní. A já vím, že tam máma v podstatě hraje samu sebe.

Daniela Kupsová